

พลังบวรกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านมิติกลมอของชาวกูย
ในเขตตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์
The Bawon's Sovereignty with the Building a Strong Community through
the Kealmor's Dimension of the Kui People in Si Suk District,
Samrong Thap District, Surin Province

¹พระปรัชญกรณ์ วียาสิงห์, ²พระอธิการวิชัย นาหนองบัว และ ³ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม
¹Phra Paratchakorn Wityasing²Phraathikan Wichai Nanhongbau and
³Thanarat Sa-ard-iam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand.
Email: ¹wiyasingprachakorn@gmail.com, ²wichainanong@gmail.com, ³thanaratbhante@gmail.com

Received November 21, 2021; Revised December 24, 2021; Accepted January 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนำเอารูปแบบและ แนวคิด การพัฒนาแบบ“บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) มาใช้ในการพัฒนาชุมชนกล่าวคือเป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอาองค์กร หรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาว่าจะสามารถนำชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงหรือไม่ สถาบันหลักที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันทางสังคม (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่นๆ 2) สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ กลุ่มชมรมทางศาสนา 3) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วยครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู นักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชนจึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณและทุนทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาวกูย โดยการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เรียนรู้ภูมิปัญญาของชนชาวกูย บทความทางวิชาการนี้จึงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากลไก “บวร” ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน รวมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสารและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม 2) เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านมิติการกลมอ 3) เพื่อศึกษาความร่วมมือของบ้าน วัดและโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

คำสำคัญ: พลังบวร; การพัฒนาชุมชน; ทุนทางวัฒนธรรม; กลมอ; ชาวกูย

Abstract

This academic article was written to reflect the *Bawan* civil society process, namely the adoption of the "*Bawan*" (Village-Temple-School) development model and concept in community development. Will bring the organization or the main institution in the local community as a development strategy that can lead the community to sustainable development or not. Three major institutions that are considered to be the core of community development are - 1) social institution (village) which consists of the village headman, village committees, sub-district administrative organization Srisuk District public health in Samrong Thap District including other forms of government-derived administrative mechanisms. 2) Religious institutions (temples) consisted of abbot, monk, novice, Buddhist followers, and religious club group and 3) educational institutions which consist of the principal, faculty, teachers, students, and other educational personnel, bringing the main institutions in the community as a mechanism for development. The building of a strong community, acting as a center for development. It is a spiritual capital and cultural capital that exists in the community. This was the leaning about the history of the Kui people by studied the history of settlements of the wisdom of the Kui people. The objectives of this article are as follows: 1) to study the "*Bawan*" which was the mechanism to drive community development, as well as distribute information and policies of the government to the people equally and equally, 2) to study the construction of a strong community through the galactic dimension and 3) to study the cooperation among of the house, temples, and schools in social development, especially in Si Suk Sub-district, Samrong Thap district, Surin province

Keywords: Bawon's Sovereignty; Community Development; Cultural Capital; Kealmor; Kui People

บทนำ

ในสังคมไทย สถาบันหลักของสังคม คือ บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเรียกสั้นๆ ว่า 'บวร' ซึ่งเป็นเหมือนทุนมรดกทางสังคมที่มีมาคู่สังคมไทยการจัดการศึกษาของไทยเป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชนหรือท้องถิ่นมีวัดเป็นศูนย์กลางสำคัญของการจัดการศึกษาการถ่ายทอดความรู้โดยพระสงฆ์เป็นหลักรวมทั้งผู้อาวุโส พ่อแม่ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ เป็นต้น ได้ร่วมกันทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนความรู้ต่าง ๆ แก่บุตรหลานของตนเองด้วยจึงเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เยาวชนไทยสมัยก่อนจึงได้รับทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากวัด หรือพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่เคียงคู่มากับชาติไทยเป็นรากฐานของระบบจริยธรรมของสังคมไทยที่เป็นที่ยอมรับยึดถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันต่อมา การพัฒนา 3 สถาบัน คือ บ้านในฐานะสถาบันการปกครอง วัดในฐานะสถาบันศาสนา และโรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันในทางสังคมและเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน

ปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่นปัญหาวิกฤตวัฒนธรรมและวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ผู้คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ตนเองนับ

ถือและต้องการสืบสานให้คล้อยในสังคมต่อไปในภายภาคหน้าความเลื่อมใสและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เช่น เจ้าอาวาส หรือ ปราชญ์ชาวบ้านกระบวนการการเรียนรู้ส่วนบุคคลและกระบวนการเรียนทางสังคม ความรู้สากลและภูมิปัญญาชาวบ้านทฤษฎีการเรียนรู้ การปฏิบัติการทางสังคมในชุมชนนักปฏิบัติเป็นกระบวนการพื้นฐานขององค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ใช้คำว่า “บวร” ช่วยกันเผยแพร่ค่านิยมหลักคนขอฝากในทุกศาสนาดังนั้นการนำนโยบายดังกล่าวมาขับเคลื่อนงานทางศาสนาทำให้เกิดรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในทางวัฒนธรรมได้พิจารณาเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ได้น้อมหลักคำสอนทางศาสนา มาเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิตทำให้คนไทยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นับตั้งแต่บรรพชนโดยมีวัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและอื่นๆ วัดและศาสนสถานจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนมีอิทธิพลวิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ วัด ศาสนสถานจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชน โดยมีพลังขับเคลื่อนจากองค์กรหลักในชุมชนคือ วัด-บ้าน-โรงเรียน เชื่อมประสานสัมพันธ์กันเป็นพลังในการขับเคลื่อนในขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่สมาชิกในสังคมและชุมชนยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบร่วมมือ และหลักของการอยู่ร่วมกัน ของผู้คนในสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ นำมาซึ่งความสงบสุขของชุมชน (พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต, 2534)

สภาพสังคมในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็ว ทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เน้นการระบบสังคมวิถีไทยที่เคยดงามโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนในสังคมไทย เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมและปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ติดตามมา อาทิ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ครอบครัวแตกแยก การลงมือในนโยบายมุขทำให้คนในสังคมเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องระดมพลังจากทุกฝ่ายในสังคมให้เข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม มีความรู้ และมีความพร้อมที่จะปรับตัวให้รับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อให้คนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและคุณธรรมดังนั้นเพื่อให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเป็นผลสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติด้านการส่งเสริมคุณธรรมอย่างเป็นระบบฉบับแรกของไทย ที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรมสร้างค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชน โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในและใช้คุณธรรมนำการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีคุณธรรมเป็นรากฐาน ผ่านกลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเทศไทยไปข้างหน้าร่วมสร้าง “ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม” ตั้งแต่น้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ คือการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนมีความสุขมีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีวิต ไร้ซึ่งคดีความต่าง ๆ เป็นสังคมที่สงบสุข เป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561)

ดังนั้นในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม จึงต้องขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน โดยมีเครือข่าย บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นฐานปฏิบัติการในพื้นที่ทั่วประเทศร่วมกันผลักดัน มีศาสนธรรมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของสังคมที่มีการบูรณาการให้เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนซึ่งจะทำให้เกิดชีวิตที่ดีงามในทุกมิติ(กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, 2562) ส่งผลให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอยู่ดีมีสุข อยู่อย่างพึงตนเอง อยู่อย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการและเทคนิคการท างานของนักพัฒนา” พบว่า กระบวนการท างานพัฒนาชุมชน การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่าง ต่อเนื่องเป็น

กระบวนการ ดังนั้นการศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกันทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจและการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด (ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543)

กลไกการใช้ “บวร” ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

พลังขับเคลื่อนในพื้นที่ด้วย บวร (บ้าน –วัด- โรงเรียน)การพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนด้วยการบ่มเพาะคุณธรรมให้แก่คนในสังคม การให้ชุมชน ท้องถิ่นและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการร่วมกันโดยเฉพาะบวร คือ บ้าน –วัด – โรงเรียน เป็นองค์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้

- บ้าน (ชุมชน) หมายความว่า บ้านนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต สาธารณสุขตำบล เกษตรกร เป็นต้น รวมทั้งกลไกในการบริหารที่มาจาการัฐในรูปแบบอื่น
- วัด หมายรวมถึง ศาสนาสถานในศาสนาอื่น ๆ หมายความว่า เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร ศาสนาจารย์ และผู้เผยแพร่ทางศาสนา กลุ่มหรือชุมชนทางศาสนา องค์กรหรือทางศาสนาต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ ด้วย
- โรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครูนักเรียนนักศึกษาและบุคลากรทางด้านศึกษาอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์ทางการศึกษาอื่น ๆ ด้วย

ดังนั้น การนำนโยบายดังกล่าวมาขับเคลื่อนงานทางศาสนาทำให้เกิดรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในทางวัฒนธรรม ได้พิจารณาเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ได้น้อมหลักคำสอนทางศาสนา มาเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิตทำให้คนไทยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นับตั้งแต่บรรพชนโดยมีวัดและศาสนาสถานเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและอื่น ๆ วัดและศาสนาสถานจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนมีอิทธิพลวิถีชีวิตของคนไทยอดีตหลายประการในปัจจุบันวัด /ศาสนาสถานก็ยังเป็นองค์หลักในการทำหน้าเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเป็นแหล่งบ่มเพาะความดีทางสังคมเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญในการสร้างความเสริมความสามัคคีพระภิกษุสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจวัดศาสนาสถานจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชน โดยมีพลังขับเคลื่อนจากองค์หลักในชุมชนคือ วัด-บ้าน- โรงเรียน เชื่อมประสานสัมพันธ์กันเป็นพลังในการขับเคลื่อนในพื้นที่ที่มีความสำคัญในการวางรากฐานให้สังคมเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไปพระสงฆ์สาวก นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็น องค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติดชอบทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์ และเสียสละเพื่อผู้อื่นต่างยอมรับนับถือ และยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา ใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ (ปราณี เกื้อทอง, 2545)

แนวคิดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร

ชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) นั้นเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่โดยวัดทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผน ดำเนินการ พัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โรงเรียนมีบทบาทในการ

สร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน การสร้างระบบความรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะตัดสินว่า ชุมชนท้องถิ่นมีพลังแข็งแกร่งเพียงใด โดยที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องค้นหาทุนความรู้ภายในของตนเอง และจัดการความรู้ให้มีกระบวนการส่งสมความรู้จนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยรักษาและพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีกล่าวคือ มีการสร้างความสัมพันธ์ของความรู้กับบริบทฐานทรัพยากรให้เป็นชุดความรู้ของชุมชนที่เกิดจากประสบการณ์จริงในชีวิตจริงในชุมชน (พิทักษ์พงศ์ ป้อมปรางค์, 2553) รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี

การสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านมิติการกล่อม

ชุมชน คือ กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียก เป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก (สนธยา พลศรี, 2545) การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นมององค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้ องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำและมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆ ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

ความเชื่อของชาวกูยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ และการนับถือผี ภายในชุมชนชาวกูยจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ชาวกูยบูชาผีบรรพบุรุษซึ่งเรียกว่า “ยะจูฮ” บ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีรูปเทียนและกรวยที่เย็บจากใบตอง บางบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษไว้ใกล้กับศาลเจ้าที่ บ้านที่ไม่มีหิ้งหรือศาลก็อาจจะไปไหว้ผีบรรพบุรุษที่หิ้งหรือศาลของญาติพี่น้อง บ้านส่วนใหญ่จะมีหิ้งบูชาพระพุทธรูปไว้ในบ้าน และจะสร้างศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้หมู่บ้าน การเซ่นผีบรรพบุรุษจะกระทำอย่างน้อยปีละครั้ง ชาวกูยจะเริ่มพิธีโดยให้ผู้นำพิธีเอาข้าวสุก เหล้า เนื้อสัตว์ที่สุกแล้ว กรวยใบตอง ผ้า สตางค์ หมากพลู เอามาวางไว้ใต้หิ้งบูชาทำพิธีเช่น โดยเอาน้ำตาลโดยลงบนข้าวสุก จุดเทียนปักลงที่ข้าวสุกแล้วกล่าวขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่กล่าวก็เอาเหล้าค่อยๆ รินลงในขันอีกใบเหมือนกรวดน้ำ เสร็จแล้วก็หยิบของที่ใช้เช่นอย่างละนิดไปวางบนหิ้ง ที่เหลือก็เอาไปรับประทานและใช้เอง

ชาวกูยมีความเชื่อว่า ถ้าหากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ขึ้นมาโดยไม่มีสาเหตุ หรือเกิดขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน แสดงว่าบุคคลนั้นจะต้องถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ เพราะบุคคลนั้นทำผิดผีบรรพบุรุษเอง หรือไม่ก็ญาติพี่น้องของบุคคลนั้นไปทำผิดโดยการกระทำหรือคำพูด บุคคลที่ถูกผีบรรพบุรุษลงโทษจะมีอาการต่าง ๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้องอย่างแรง นอนซมอยู่กับบ้านไม่ยอมลุกไปไหน เมื่อประสบกับเหตุการณ์นี้ชาวกูยจะหาวิธีรักษาโดยการทำนาย ด้วยการนำเอาข้าวสาร 1 ถ้วย และสตางค์ 1 บาท วางบนข้าวสารแล้วนำไปให้แม่เฒ่าผู้ทำหน้าที่ให้ดูว่า ความเจ็บไข้หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร จากนั้นแม่เฒ่าจะเอาข้าวสารนั้นไปรอบข้างตัวพร้อมพูดคาถาพึมพำ แล้วเอาข้าวสารเล็กน้อยใส่ในฝ่ามือซ้ายแล้วจับกระปุกปูนแกว่งค่อยๆ เหนือข้าวสารนั้นแล้วทำนายสาเหตุของปัญหา ถ้าใช่สาเหตุที่ทำนายฝ่ากระปุกปูนจะแกว่งขึ้น ชาวกูยเรียกการทำนายนี้ว่า “โปล” นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์เรียกว่า “ถัม” บางแห่งก็เรียกว่า “อาจารย์” ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูกของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ จึงมีการทำพิธีอ่อนวอนให้ภูตผีพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว การรำผีมือมีการสืบทอดรับช่วงกันมา ผู้ที่จะเป็นผีมือจะต้องผ่านพิธีไหว้ครูครอบครู เพราะจะทำให้ไม่มีใครกล้าประทุทหรือเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา เพราะกลัว “ผีครู” (เครือจิต บุญนาค, 2539) การเล่นผีมือหรือผีออจะเล่นก็ต่อเมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่นคนๆนั้นมีอาการทรมานทรมาย จะว่าดีก็ไม่ใช่ว่าบาก็ไม่เชิง ก็จะไปหาหมอทำนาย โดยต้องนำรูปเทียน ดอกไม้และเงิน 12 บาทหรือ 24 บาท ไปให้หมอมทำนาย เมื่อหมอมทำพิธีเสร็จอาการของคนไข้ที่อยู่ทางบ้านก็จะหายเป็นปกติทั้ง หมอมทำนายก็จะบอกว่ามีผีมือเข้าสิงร่างคนๆนี้ให้จัดการเล่นผีมือ ในการเล่นแต่ละครั้งจะประกอบด้วยสมาชิก 12 คน มีหมอมแคน คนตีกลอง สถานที่เล่นทำเป็นลานเล็ก ๆ ใช้ภาษาลาวในการร้องรำ แต่ละครั้งใช้เวลาเล่น 1 วัน

ชาวตำบลศรีสุข เป็นชุมชนชาวส่วย หรือกูย มักเรียกตัวเองว่ากูย โดยใช้ภาษาส่วยเป็นภาษาพูดกับคนในครอบครัวหรือในหมู่เดียวกัน ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ชาวกูย ส่วนใหญ่มักใช้ภาษาพูดมากกว่า 1 ภาษา เช่น ภาษาส่วย ภาษาลาว ภาษาไทย ปัจจุบันชาวกูยมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมกลุ่มคนในเมือง

ชาวกูย ตำบลศรีสุข นับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่แตกต่างกันโดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องความเจ็บป่วย ความเชื่อในการรักษาผู้เจ็บป่วย ด้วยประเพณีที่ดั้งเดิมอย่างหนึ่งคือ การรำกลมอ แกลลอ ชาวตำบลศรีสุขมีประเพณีปฏิบัติเหมือนชาวอีสานทั่วไป จะแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องที่ ซึ่งอาจจะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างออกไปบ้าง แต่ประเพณีทำบุญยังยึด ตามฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ คือประเพณีสิบสองเดือนนั่นเอง ส่วนประเพณีการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การตาย การแต่งงาน เหมือนประเพณีของชาวอีสาน (ลาว) แต่อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างตามท้องถิ่น อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในตำบลศรีสุข คือ การทำนาปี หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก็จะมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในหมู่บ้านหนองดุม และกลุ่มสตรีทอผ้าไหม โดยทอไว้ใช้นุ่งห่มในครอบครัว และจำหน่ายเพื่อเพิ่มพูนรายได้ ให้กับครอบครัว และเป็นของฝากสำหรับผู้มาเยี่ยมเยือน ชาวกูยส่วนใหญ่จะนิยมผ้าสีดำหรือโทนสีเข้ม การแต่งกายของชาวกูยโดยปกติเหมือนชาวไทยอีสานทั่วไป ผู้หญิงนิยมสวมเสื้อสีดำ ทำด้วยผ้าไหมย้อมสีดำ มีกระดุมทำด้วยเงินร้อยเชือก ติดเรียงตามลายเสื้อ นุ่งผ้าถุงมีเชิง หรือผ้าถุงไหมมัดหมี่ เครื่องประดับมีกำไลแขน และกระจอกหู เครื่องประดับต่าง ๆ จะทำด้วยเงิน ผู้หญิงนิยมไว้ผมยาวแล้วเกล้ามวย ที่กลางศีรษะใช้ผ้าสีขาวพันรอบศีรษะ แต่ในการแสดงต่าง ๆ เช่น แกลมอ แกลลอ หรือประเพณีอื่น ๆ เช่น เชื้อบ้องไฟนิยมแต่งกายด้วยชุดสีดำ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การแต่งกาย และ การละเล่น

ชาวกูยมีความเชื่อว่า ในร่างกายของคนเรานั้น มีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ร่างกาย กับจิตใจ ในการรักษาผู้ป่วยทางด้านร่างกายคือการรักษาด้วยยา ผู้ให้การรักษาคือแพทย์หรือผู้มีความรู้ทางยา หรือโอสถสาร แต่ถ้าหากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ขึ้นมาโดยไม่มีสาเหตุ หรือเกิดขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน แสดงว่าบุคคลนั้นจะต้องถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ เพราะบุคคลนั้นทำผิดผีบรรพบุรุษเอง หรือไม่ก็ญาติพี่น้องของบุคคลนั้นไปทำผิด โดยการกระทำหรือคำพูด กระบวนการรักษาในพิธีกรรมเกลมอชาวกูย พิธีมีบทบาทการรักษาแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ (วาสนา แก้วหล้า, 2551) เป็นการรักษาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรม สอดสัมพันธ์กับการเซ่นไหว้ บูชา การรำ การขอขมา โดยการร่ำรอบโรงพิธีกรรม (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2545) บุคคลที่ถูกผีบรรพบุรุษลงโทษจะมีอาการต่างๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้องอย่างแรง นอนซมอยู่กับบ้านไม่ยอมลุกไปไหน เมื่อประสบกับเหตุการณ์นี้ชาวกูยจะหาวิธีรักษาโดยการทำนาย ด้วยการนำเอาข้าวสาร 1 ถ้วย และสตางค์ 1 บาท วางบนข้าวสารแล้วนำไปให้แม่เฒ่าผู้ทำหน้าที่ให้ดูว่า ความเจ็บไข้หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร จากนั้นแม่เฒ่าจะเอาข้าวสารนั้นไปรอบข้างตัวพร้อมพูดคาถาพึมพำ แล้วเอาข้าวสารเล็กน้อยใส่ในฝ่ามือซ้ายแล้วจับกระปุกปูนแกว่งค่อยๆ เหนือข้าวสารนั้นแล้วทำนายสาเหตุของปัญหา ถ้าใช้สาเหตุที่ทำนายฝ่ากระปุกปูนจะแกว่งขึ้น ชาวกูยเรียกการทำนายนี้ว่า “โปล” นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์เรียกว่า “ถัม” บางแห่งก็เรียกว่า “อาจารย์” ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูกของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ จึงมีการทำพิธีอ่อนวอนให้ภูติผิพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว การรำผีมือมีการสืบทอดรับช่วงกันมา ผู้ที่จะเป็นผีมือจะต้องผ่านพิธีไหว้ครูครอบครู เพราะจะทำให้ไม่มีใครกล้าประพาดหรือเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา เพราะกลัว “ผีครู” (เครือจิต บุญนาค, 2539) การเล่นผีมือหรือผิออจะเล่นก็ต่อเมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่นคนๆ นั้นมีอาการทรมานทรมาย จะว่าดีก็ไม่ใช่ว่าบาก็ไม่เชิง ก็จะไปหาหมอทำนาย โดยต้องนำธูปเทียน ดอกไม้และเงิน 12 บาทหรือ 24 บาท ไปให้หมอมทำนาย เมื่อหมอมทำพิธีเสร็จอาการของคนไข้ที่อยู่ทางบ้านก็จะหายเป็นปกติทั้ง หมอมทำนายก็จะบอกว่ามีผีมือเข้าสิงร่างคนๆ นั้นให้จัดการเล่นผีมือ ในการเล่นแต่ละครั้งจะประกอบด้วยสมาชิก 12 คน มีหมอมแคน คนตีกลอง สถานที่เล่นทำเป็นลานเล็ก ๆ ใช้ภาษาลาวในการร้องรำ แต่ละครั้งใช้เวลาเล่น 1 วัน

อีกความเชื่อหนึ่ง เกี่ยวกับประเพณีการเล่น แกล-มอ แกล-ออ เดิมชาวกูยจะออกไปคล้องช้างป่า ก็จะทำพิธีบนบานกับพระยาแถน(เทวดา) ให้คล้องช้างได้ เมื่อเดินทางไปคล้องช้างป่าได้สำเร็จ ก็จะนำของป่าที่พบในป่ากลับมาด้วยเพื่อใช้ในการแก้บน และการบนก็มักจะประสบผลสำเร็จ ก็จะทำพิธีแก้บน เรียกว่ารำแก้บน หรือรำแกล-มอ ความเชื่อนี้จึงตกทอดมาถึงปัจจุบัน ต่อมาการเดินทางไปคล้องช้างป่าลดลงเรื่อย ๆ ชาวกูยจึงทำพิธีรำแก้บนนี้ เป็นการรำเพื่อรักษาคนมีเจ็บป่วยและเรียกชื่อการรำนี้ว่า แกล-ออ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนป่วย ซึ่ง แกล แปลว่า เล่นหรือการแสดง ออ แปลว่า ดี รวมแล้วการแสดงแกล-มอ หรือ แกล-ออ คือ การแสดงเพื่อให้หายจากการเจ็บป่วยเร็วขึ้น

ความร่วมมือของบ้าน วัดและโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

ศูนย์กลางการบูรณาการการดำเนินงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ของทุกกระทรวง หน่วยงาน สังกัด โดยมีพลังบวรในชุมชนเป็นแกนกลางเพื่อปลูกฝังบ่มเพาะและเผยแพร่ความรู้ที่มีประโยชน์ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงโครงการต่าง ๆ ขอบภาครัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (1) ผู้นำ (บ) ปราชญ์ชาวบ้าน นำความรู้ข้อมูล ข่าวสารไปเผยแพร่ให้กับประชาชนในชุมชนทางที่พบปะ คุ่มบ้าน ที่ประชุมหมู่บ้าน เป็นต้น (2) ผู้นำ (ว) เช่น เจ้าอาวาส นำข้อมูลข่าวสารไปบอกกล่าวประชาสัมพันธ์ ให้กับศาสนิกของศาสนา ในวันสำคัญทางศาสนาวันธรรมสวนะ วันศุกร์ (3) ผู้นำ (ร) เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน นำข้อมูลข่าวสารไปบอกกล่าวประชาสัมพันธ์ ให้กับเครือข่ายในของตนเอง เช่น ให้นักเรียนหน้าเสาธงของโรงเรียน ผู้ใหญ่กำนัน หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เป็นต้น

บวร เป็นองค์ที่มีอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลานานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คือความร่วมมือกันระหว่าง 3 สถานหลักของชุมชนการเกิดขึ้นของบวรในแต่ละชุมชนเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติในบริบทสังคมเมื่อสมาชิกของชุมชนมีปฏิสัมพันธ์สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น โดย 3 สถานหลักเหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ใ้คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ตนเองนับถือและต้องการสืบสานให้คลออยู่ในสังคมต่อไปในภายภาคหน้าความเลื่อมใสและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เช่น เจ้าอาวาส หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน

บทสรุป

ชาวไทยภูเขา ตำบลศรีสุข อำเภอสาโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อในเรื่องภูติผี ปีศาจ ปูตาและตะกวด เป็นตัวแทนของผีปูตาเชื่อว่าตะกวดเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับน้ำฝนเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์โดยเช่นหัวผีปูตาประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการเล่นแกลมอ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ด้วยเพลงแกลมอที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งมีบทบาทต่อการดำรงชีพมาจนถึงทุกวันนี้ซึ่งสามารถคลี่คลายได้ระหว่างคนกับธรรมชาติ จากสภาพความก้าวหน้าของโลกปัจจุบัน แม้ว่าพัฒนาการทางแพทย์จะเจริญก้าวหน้าเพียงใด การรักษาโรคภัยบางอย่างจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูง ทำให้คนส่วนมากหันไปรักษาด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม เช่นการรักษาด้วยพิธีกรรม หมอสมุนไพร ซึ่งค่าใช้จ่ายในการรักษาไม่สูงมากนัก พิธี “แกลมอ” ประกอบขึ้นในยามเหตุการณ์วิกฤติ ในครอบครัว จึงเป็นวิธีการบำบัดอีกวิธีหนึ่งที่ยังคงยึดมั่นค่อนข้างเหนียวแน่นเกือบทุกคน สังเกต ได้จากการเข้าร่วมพิธีกรรม ของกลุ่มชนจะพบเห็นทุกเพศทุกวัยในวงพิธีกรรม แม้ว่า ทักษะคติของคนบางคนจะไม่เชื่อในเรื่องนี้ แต่หากมีการประกอบพิธีกรรมก็ยังฝากปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาสมทบ และผู้คนเหล่านั้นไม่ได้ดูหมิ่นหรือกล่าวร้ายต่อแกลมอ แต่อย่างไรก็ดี พิธีกรรมที่เรียกว่าแกลมอ ก็ยังอยู่ในความเชื่อของชุมชนชาวไทยภูเขาได้มาจนถึงทุกวันนี้” การร่ายรำ เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษเข้าร่างทรงแม่และมอแล้ว ก็จะจัดตบแต่งเครื่องแต่งกายพร้อมกับตีมน้ำและเหล้าเป็นที่เรียบร้อย ดนตรีจะเริ่มบรรเลงอีกครั้งในจังหวะช้าและเร็วขึ้นตามลำดับแม่มอ ทุกคนจะลุกร่ายรำอย่างสนุกสนานตามลำดับแม่และมอทุกคนจะลุกขึ้นร่ายรำอย่างสนุกสนานตามจังหวะของเสียงดนตรีอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยการร่ายรำของแม่และมอทุกคนโดยส่วนใหญ่คนไหนรำทำไต่ก็มักจะร่ายรำทำไต่ตลอดพิธีกรรมหากเกิดความสนุกสนานก็สามารถจะร่ายรำกับแม่และมอได้ การเล่นข้างเล่นม้า โดยแม่และมอ นำช้าง ม้าที่ทำมาจากไม้ยอ มาให้มอถือ และร่ายรอบเสาพิธี 3 รอบ จะมีผู้ที่จะมาลัดขัง ม้า เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรม โดยจะกระเช้าเข้าแห่ และดึงไปจากมือแม่และมอ แล้วนำไปซ่อนไว้ในบริเวณใกล้เคียง จากนั้นจะเป็นขั้นตอนการตามหา ข้างม้า คนที่ทำหน้าที่ตามหา ข้าง ม้ากลับมา โดยการนำข้าวต้ม ไปเป็นเสบียงระหว่างที่ตามหาข้างม้า เมื่อตามเจอแล้วแม่และมอ และมอคนอื่น ๆ ออกมาตั้งแถวรอคล้องช้าง และจับม้า นอกปะรำ ในมือจะถือฝ้ายเตรียมคล้องช้างและจับม้า เมื่อคล้องช้างและจับมาได้แล้วก็จะเข้าไปในปะรำพิธี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *การพัฒนารูปแบบ: การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). *การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2545). *เรียมมัวต: พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์*. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2539). *แกลมอ: การพ้อนรำในพิธีกรรมของชาวไทยภูเขาสุรินทร์*. สุรินทร์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ปราณี เกื้อทอง. (2545). *บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน: ศักยภาพวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2534). *ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราง. (2553). การศึกษารูปแบบการจัดการตนเองการพัฒนาชุมชนภายใต้สังคมกึ่งเมืองโดยใช้ฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11(5), 8-15.
- วาสนา แก้วหล้า. (2551). *แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พื้นมดงรักจากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี. (2545). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.